

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 grudnia 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie I Wydział Cywilny

w składzie:

| | |
|-----------------|---|
| Przewodniczący: | SSA Barbara Baran |
| Sędziowie: | SA Rafał Dzyr (spr.) SA Robert Jurga |
| Protokolant: | Urszula Kłosińska |

po rozpoznaniu w dniu 14 grudnia 2017 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa I. B. (1), E. B., P. B. i A. B.

przeciwko Towarzystwu (...)

Spółce Akcyjnej w W.

o zapłatę i rentę

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach

z dnia 3 marca 2017 r. sygn. akt I C 2707/13

I. zmienia zaskarżony wyrok, nadając mu następującą redakcję: „

1. zasądza tytułem zadośćuczynienia od pozwanego na rzecz:

a) powódki I. B. (1) 79 600 (siedemdziesiąt dziewięć tysięcy sześćset) zł z ustawowymi odsetkami od 17 stycznia 2013 r.,

b) powódki E. B. 71 000 (siedemdziesiąt jeden tysięcy) zł z ustawowymi odsetkami od 17 stycznia 2013 r.,

c) powoda P. B. 88 000 (osiemdziesiąt osiem tysięcy) zł z ustawowymi odsetkami od 17 stycznia 2013 r.,

d) powódki A. B. 54 000 (pięćdziesiąt cztery tysiące) zł z ustawowymi odsetkami od 17 stycznia 2013 r.,

2. zasądza tytułem stosownego odszkodowania od pozwanego na rzecz:

a) powódki I. B. (1) 170 000 (sto siedemdziesiąt tysięcy) zł z ustawowymi odsetkami od 10 września 2013 r.,

- b) powódki E. B. 59 500 (pięćdziesiąt dziewięć tysięcy pięćset) zł z ustawowymi odsetkami od 30 września 2013 r.,
- c) powoda P. B. 59 500 (pięćdziesiąt dziewięć tysięcy pięćset) zł z ustawowymi odsetkami od 30 września 2013 r.,
- d) powódki A. B. 59 500 (pięćdziesiąt dziewięć tysięcy pięćset) zł z ustawowymi odsetkami od 30 września 2013 r.,
3. zasądza tytułem zwrotu kosztów pogrzebu od pozwanego na rzecz powódki I. B. (1) 23 247,50 zł (dwadzieścia trzy tysiące dwieście czterdzieści siedem zł pięćdziesiąt gr);
4. zasądza tytułem renty za okres od września 2012 r. do września 2013 r. od pozwanego na rzecz:
- a) powódki E. B. 3 024 (trzy tysiące dwadzieścia cztery) zł z ustawowymi odsetkami od 30 września 2013 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. z odsetkami ustawowymi za opóźnienie,
- b) powoda P. B. (...) (dwa tysiące czterysta siedemdziesiąt jeden) zł z ustawowymi odsetkami od 30 września 2013 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. z odsetkami ustawowymi za opóźnienie,
- c) powódki A. B. 1 360 (jeden tysiąc trzysta sześćdziesiąt) zł z ustawowymi odsetkami od 30 września 2013 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. z odsetkami ustawowymi za opóźnienie,
5. zasądza od pozwanego rentę, płatną z góry do 10-go dnia miesiąca, z odsetkami od 11-go dnia miesiąca, z tym że w okresie od 11 października 2013 r. do 31 grudnia 2015 r. są to odsetki ustawowe, a poczynając od 1 stycznia 2016 r. - ustawowe odsetki za opóźnienie, na rzecz powodów:
- a) E. B. w kwotach po:
- 228 (dwieście dwadzieścia osiem) zł miesięcznie za miesiące od października 2013 r. do lutego 2014 r.,
 - 224 (dwieście dwadzieścia cztery) zł miesięcznie za miesiące od marca 2014 r. do lutego 2015 r.,
 - 213 (dwieście trzynaście) zł miesięcznie, od marca 2015 r.,
- b) P. B. w kwotach po:
- 186 (sto osiemdziesiąt sześć) zł miesięcznie za miesiące od października 2013 r. do lutego 2014 r.,
 - 181 (sto osiemdziesiąt jeden) zł miesięcznie za miesiące od marca 2014 r. do lutego 2015 r.,
 - 171 (sto siedemdziesiąt jeden) zł miesięcznie, od marca 2015 r.,
- c) A. B. w kwotach po:
- 100 (sto) zł miesięcznie za miesiące od października 2013 r. do lutego 2014 r.,
 - 96 (dziewięćdziesiąt sześć) zł miesięcznie za miesiące od marca 2014 r. do lutego 2015 r.,
 - 86 (osiemdziesiąt sześć) zł miesięcznie, od marca 2015 r.,
6. oddala powództwa w pozostałych częściach;
7. nakazuje pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Kielcach 29 935,13 zł (dwadzieścia dziewięć tysięcy dziewięćset trzydzieści pięć zł trzynaście gr) tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych;
8. nie obciąża powodów obowiązkiem zwrotu kosztów postępowania.”;
- II. oddala apelacje powodów w pozostałym zakresie;

III. oddala apelację pozwanego w pozostałym zakresie;

IV. znosi wzajemnie koszty postępowania apelacyjnego.

SSA Rafał Dzyr SSA Barbara Baran SSA Robert Jurga

Sygn. akt I ACa 1032/17

UZASADNIENIE

I. *Żądanie pozwu.*

W dniu 18 sierpnia 2012 r. w wypadku komunikacyjnym zginął M. B., pozostawiając żonę I. B. (1) oraz małoletnie dzieci E. B., P. B. i A. B.. Sprawcą wypadku był S. Ś. (1), ubezpieczony od odpowiedzialności cywilnej w Towarzystwie (...) Spółce Akcyjnej w W..

W związku z tym zdarzeniem, powódka I. B. (2) oraz małoletni powodowie E. B., P. B. i A. B. w dniu 30 września 2013 r. wnieśli o zasądzenie od pozwanego Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej w W.:

- zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę (na podstawie art. 446 § 4 k.c.) z ustawowymi odsetkami,
- stosownego odszkodowania, w związku ze znacznym pogorszeniem sytuacji życiowej (art. 446 § 3 k.c.), z ustawowymi odsetkami,
- renty (art. 446 § 2 k.c.) z ustawowymi odsetkami, w tym renty skapitalizowanej za okres od września 2012 do września 2013 r.

Powódka I. B. (1) wniosła o zasądzenie od pozwanego na swoją rzecz zwrotu kosztów pogrzebu.

Powodowie wnieśli o zasądzenie od pozwanego kosztów procesu.

Powodowie nie zgodzili się z zarzutem pozwanego, że M. B. przyczynił się do wypadku.

Powodowie podali, że ich poprzedni pełnomocnik radca prawny A. K. (1) nie był upoważniony do odebrania kwot dobrowolnie wypłaconych przed procesem przez pozwanego. Radca ten, po nieuprawnionym potrąceniu swojego honorarium, przekazał z sum otrzymanych od pozwanego tytułem zadośćuczynienia: kwotę 22 400 zł I. B. (1) oraz po kwoty 14 000 zł na rzecz każdego z małoletnich dzieci.

Wysokość roszczeń powodów z datami, od których zostały zażądane odsetki ustawowe, przedstawia tabela nr 1.

Tabela nr 1 – roszczenia powodów (w zł)

| Powód | Całe zadośćuczynienie | Zadośćuczynienie dochodzone w pozwie z odsetkami | Stosowne odszkodowanie | Renta skapitalizowana IX.2012-IX.2013 | Renta miesięczna do 10-dnia miesiąca od 1.10.2013 z odsetkami | Zwrot kosztów pogrzebu |
|-----------|-----------------------|--|---------------------------------|---------------------------------------|---|------------------------|
| I. B. (1) | 300 000 | 277 600 z % od 17.01.2013 | 342 000 z % od 10.09.2015 | 18 692,31 z % od 30.09.2013 | 1 437,87 | 52 598 |

| | | | | | | |
|-------|---------|---------------------------------|---------------------------------|-----------------------------------|----------|---|
| E. B. | 300 000 | 286 000 z % od 17.01.2013 | 100 000 z % od 30.09.2013 | 14 372,67 z % od 30.09.2013 | 1 105,59 | - |
| P. B. | 300 000 | 286 000 z % od 17.01.2013 | 100 000 z % od 30.09.2013 | 14 372,67 z % od 30.09.2013 | 1 105,59 | - |
| A. B. | 300 000 | 286 000 z % od 17.01.2013 | 100 000 z % od 30.09.2013 | 14 372,67 z % od 30.09.2013 | 1 105,59 | - |

II. Stanowisko pozwanego.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie od powodów kosztów procesu.

Pozwany podniósł zarzuty: zaspokojenia wszystkich uzasadnionych roszczeń powodów, bezzasadności pozostałych roszczeń oraz przyczynienia się M. B. do zdarzenia w 30 %. Pozwany określił wysokość zadośćuczynienia dla poszczególnych powodów w sposób ujęty w tabeli nr 2.

Tabela nr 2 – stanowisko pozwanego (kwoty w zł)

| Powód | Zadośćuczynienie w całości | Zadośćuczynienie wypłacone pełnom. powodów A. K. |
|-----------|----------------------------|--|
| I. B. (1) | 28 000 | 28 000 |
| E. B. | 17 500 | 17 500 |
| P. B. | 17 500 | 17 500 |
| A. B. | 17 500 | 17 500 |

III. Stanowisko Sądu Okręgowego

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

M. B. urodził się (...) W dniu 26.07.1997 r. zawarł małżeństwo z I. C., ur. (...) Z małżeństwa mieli troje dzieci: E. B., ur. (...), P. B., ur. (...) i A. B., ur. (...) Małżonkowie wspólnie wychowywali dzieci i pomagali sobie w prowadzeniu gospodarstwa domowego. W latach 2003-2005 M. B. ukończył technikum farmaceutyczne i zaczął pomagać żonie w prowadzeniu działalności gospodarczej, polegającej na prowadzeniu aptek w G., C. i D.. Pierwszą z tych aptek powódka prowadziła samodzielnie, a dwie pozostałe w formie spółki cywilnej z R. G.. Pomoc M. B. polegała na

załatwianiu formalności w urzędach, obsłudze klientów, przygotowywaniu leków, metkowaniu, zajmowania się rotacją oraz zamówieniami leków. M. B. ukończył w 2006 r. w systemie zaocznym studia prawnicze, a następnie aplikację komorniczą, nie zdając jednak egzaminu komorniczego. Pracował jako asystent Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w B., zarabiając u niego miesięcznie netto 1 667,38 zł.

W dniu 18 sierpnia 2012 r., około godziny 12:00, w miejscowości K. II, w pobliżu posesji nr (...), S. Ś. (2), kierując pojazdem marki M., wyjechał z posesji na jezdnię, został przepuszczony przez kierowcę samochodu marki S. (...), stojącego w kolumnie samochodów jadących w kierunku K., i skręcając w lewo wjechał na część jezdni przeznaczoną do jazdy w kierunku Ł.. W tym samym czasie M. B., kierując motocyklem marki S. i przewożąc jako pasażera swojego syna P. B., wykonywał manewr wyprzedzania kolumny samochodów jadących wolno w korku w kierunku K.. S. Ś. (2) nie obserwował dostateczny sposób jezdni, na którą zamierzał wjechać, a w rezultacie nie ustąpił pierwszeństwa i zajeżdżał drogę M. B.. W ten sposób doprowadził do kolizji obu pojazdów, skutkiem których była śmierć M. B.. Za nieumyślne naruszenie zasad bezpieczeństwa w ruchu lądowym, stanowiące czyn z art. 177 § k.k., S. Ś. (2) został skazany prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w K.z dnia 21 lutego 2013 r., sygn. akt XII K 44/13. S. Ś. (2) był ubezpieczony od odpowiedzialności cywilnej w pozwanym Towarzystwie (...).

M. B. przed wypadkiem jechał z prędkością od 59 do 72 km/h, przy dozwolonej szybkości na tym odcinku wynoszącej 50 km/h. Bezpośrednio przed wypadkiem M. B. przekroczył dozwoloną prędkość, przyczyniając się do spowodowania wypadku w 30 %.

Po śmierci M. B. powódka zatrudniła opiekunkę nad dzieckiem A. B.. W okresie od 1 grudnia 2012 r. do 25 grudnia 2013 r. płaciła opiekunce 1 500 zł brutto miesięcznie, a od stycznia 2014 r. 950 zł netto miesięcznie.

W dniu 31 sierpnia 2012 r. powódka wraz ze współnikiem zatrudnili magistra farmacji do apteki w C. za wynagrodzeniem 3 493,12 zł brutto. Powódka w okresie od 1 października 2012 r. do 30 czerwca 2013 r. zatrudniła na umowie zlecenia pracownika do apteki w G. za wynagrodzeniem 2 500 zł brutto miesięcznie. Ponadto, powódka ograniczyła swoją osobistą aktywność zawodową, przerzucając część obowiązków na współnika R. G., który w związku z tym, przejął część dochodów z działalności gospodarczej w granicach od 2 000 do 3 000 zł co drugi miesiąc. Śmierć M. B. nie zmniejszyła skali działalności gospodarczej prowadzonej przez powódkę.

Po wypadku powódka cierpiała na zespół depresyjny. Nastąpiło u niej obniżenie nastroju, afekt depresyjny, zaburzenia snu, lęki, myśli depresyjne, samobójcze. Potrzebna była pomoc psychiatry. Problemy ze zdrowiem psychicznym wystąpiły u starszych dzieci, którym udzielono pomocy psychologicznej. U małoletniego P. B. problemy te były o tyle silniejsze, że uczestniczył on w wypadku, w którym zginął jego ojciec. W najmniejszym stopniu przeżyła dotychczas utratę ojca najmłodsza córka, u której tylko w początkowej fazie wystąpiły zaburzenia adaptacyjne lekowo-depresyjne.

Wyrok Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 3 marca 2017 r., sygn. akt I C 2707/13

Sąd Okręgowy w wyroku z dnia 3 marca 2017 r. , uwzględnił co do zasady wszystkie roszczenia powodów, zasądając jednak kwoty niższe niż zgłoszone w pozwie.

Sąd nie zgodził się ze stanowiskiem pozwanego, że honorarium byłego pełnomocnika radcy prawnego A. K. (1) skutecznie pomniejszyło kwoty wypłacone przez pozwanego przed procesem tytułem zadośćuczynienia.

Sąd uznał, że M. B. przyczynił się do wypadku w 30 %.

Stanowisko Sądu pierwszej instancji i wysokość zasądzonych kwot w części dotyczącej zadośćuczynienia odzwierciedla tabela nr 3. Określając wysokość zadośćuczynienia dla każdego z powodów, Sąd wziął pod uwagę rozmiary krzywdy doznanej przez poszczególnych powodów oraz cel kompensacyjny zadośćuczynienia zmierzający do złagodzenia cierpień psychicznych po przedwczesnej stracie najbliższej osoby. Na wysokość zadośćuczynienia wpłynęły długość i ogrom doznanych przez powodów cierpień, dodatkowo potwierdzonych koniecznością skorzystania z pomocy psychiatrycznej i psychologicznej.

Tabela nr 3 – stanowisko Sądu Okręgowego w przedmiocie zadośćuczynienia (kwoty w zł)

| Powód | Całe zadośćuczynienie | Pomniejszone o 30% przyczynienie | Kwota przekazana przed procesem | Pkt I wyroku | Data odsetek ustawowych |
|-----------|-----------------------|----------------------------------|---------------------------------|--------------|-------------------------|
| I. B. (1) | 120 000 | 84 000 | 22 400 | 61 600 | 17.01.2013 |
| E. B. | 100 000 | 70 000 | 14 000 | 56 000 | 17.01.2013 |
| P. B. | 120 000 | 84 000 | 14 000 | 70 000 | 17.01.2013 |
| A. B. | 80 000 | 56 000 | 14 000 | 42 000 | 17.01.2013 |

Sąd pierwszej instancji wskazał w odniesieniu do małżonki M. B. na utracenie przez powódkę: wsparcia w prowadzeniu działalności gospodarczej, dochodów ze stosunku pracy, pomocy w wychowaniu dzieci i prowadzeniu wspólnego gospodarstwa domowego. W przypadku małoletnich dzieci Sąd podkreślił, że utraciły one możliwość uzyskania realnej pomocy ze strony ojca tak w codziennych zwykłych sprawach, jak i tych, które mają znaczenie przy wyborze wykształcenia i zawodu oraz usamodzielnienia się po uzyskaniu pełnoletniości. Stanowisko Sądu Okręgowego i wysokość zasądzonych kwot w części dotyczącej stosownego odszkodowania odzwierciedla tabela nr 4.

Tabela nr 4 – stanowisko Sądu Okręgowego dotyczące stosownego odszkodowania (w zł)

| Powód | Stosowne odszkodowanie | Pomniejszone o 30% przyczynienie, pkt I | Data odsetek ustawowych |
|-----------|------------------------|---|-------------------------|
| I. B. (1) | 200 000 | 140 000 | 10.09.2015 |
| E. B. | 70 000 | 49 000 | 30.09.2013 |
| P. B. | 70 000 | 49 000 | 30.09.2013 |
| A. B. | 70 000 | 49 000 | 30.09.2013 |

Sąd Okręgowy uznał, że nie spełniły się przesłanki, od których uzależnione było zasądzenie renty na rzecz powódki I. B. (1). W odniesieniu do małoletnich powodów roszczenia rentowe uznał za uzasadnione. Przyjął, że na realne możliwości dochodowe M. B. składały się zarobki osiągane przez niego u komornika i praca włożona w prowadzenie działalności gospodarczej małżonki, której wartość odzwierciedla wynagrodzenie, wypłacane pracownikowi zatrudnionemu po jego śmierci w aptece. Tak obliczone dochody Sąd podzielił na wszystkich pięciu członków rodziny, uwzględnił 30% przyczynienie i pomniejszył o świadczenia wypłacane przez ZUS małoletnim powodom. Wysokość zasądzonych kwot

z tytułu renty skapitalizowanej za okres od września 2012 r. do września 2013 r. oraz renty miesięcznej za późniejszy okres odzwierciedla tabela nr 5.

Tabela nr 5 – stanowisko Sądu Okręgowego w przedmiocie renty (kwoty w zł)

| Powód | Renta za okres od IX.2012 do IX.2013, pomniejszona o 30% przyczynienia i świadczenie z ZUS, pkt I | Data odsetek ustawowych* | Renta miesięczna za okres od X.2013 r. | Pomniejszona o 30 % i świadczenie z ZUS, pkt II wyroku | Data odsetek ustawowych* |
|-----------|---|--------------------------|--|--|--------------------------|
| I. B. (1) | 0 | - | 0 | 0 | - |
| E. B. | 3 519,08 | 30.09.2013 | 833,57 | 269,53** | Od 11-go dnia miesiąca |
| P. B. | 3 519,08 | 30.09.2013 | 833,57 | 269,53** | Od 11-go dnia miesiąca |
| A. B. | 3 519,08 | 30.09.2013 | 833,57 | 269,53** | Od 11-go dnia miesiąca |

* Odsetki ustawowe za okres od 30.09.2013 r. do 31 grudnia 2015 r., a od 1 stycznia 2016 r. odsetki ustawowe za opóźnienie.

** Świadczenia rentowe obejmujące okres od października 2013 r. do lutego 2017 r. są malejące: od 284,60 zł do 269,53 zł. Renta od marca 2017 r. wynosi 269,53 zł.

Sąd Okręgowy ustalił koszty pogrzebu na kwotę 31 350 zł, którą pomniejszył o 4 000 zł zasilku pogrzebowego. Tak otrzymaną różnicę 27 350 zł pomniejszył o 30 % przyczynienia. Obliczoną w ten sposób kwotę 19 145 zł zasądził od pozwanego na rzecz powódki I. B. (1) w pkt 11 wyroku.

Ponieważ powódka I. B. (1) ograniczyła powództwo w zakresie żądania zwrotu połowy kosztów granitowego nagrobka, Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 11 września 2015 r. umorzył postępowanie w części dotyczącej kwoty 15 385 zł (k. 516).

Koszty postępowania Sąd Okręgowy stosunkowo rozdzielił na podstawie art. 100 i 108 § 1 k.p.c., zasądzając w pkt V sentencji od powodów na rzecz pozwanego kwoty po 1260,53 zł.

Ponadto w pkt IV sentencji nakazał ściągnąć od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa-Sądu Okręgowego w Kielcach kwotę 28 809,56 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych.

IV. *Apelacje powodów*

Powodowie w apelacjach wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku w części oddalającej powództwo przez:

- uznanie, że M. B. nie przyczynił się wypadku lub przyczynił w stopniu nieprzekraczającym 5 %,
- podwyższenie kwot zasądzonych na rzecz małoletnich powodów tytułem stosownego odszkodowania do 100 000 zł na rzecz każdego z nich,
- podwyższenia kwot zasądzonych tytułem zadośćuczynienia do 200 000 zł na rzecz każdego z powodów,
- podwyższenia renty na rzecz małoletnich powodów do wysokości dochodzonej w pozwie,
- zasądzenia kosztów postępowania za obie instancje.

V. Apelacja pozwanego

Pozwany w apelacji wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie:

- w całości powództwa w zakresie żądania zasądzenia stosownego odszkodowania
- w całości powództwa w zakresie żądania zasądzenia renty,
- w części w zakresie zadośćuczynienia, a mianowicie w stosunku do:
 - a) I. B. (1) ponad kwotę 61 145 zł,
 - b) E. B. ponad kwotę 38 500 zł,
 - c) P. B. ponad kwotę 52 500 zł,
 - d) A. B. ponad kwotę 31 500 zł,zasądzenie odsetek ustawowych od dnia 3 marca 2017 r. (daty wydania wyroku).

Pozwany podtrzymał stanowisko, zgodnie z którym M. B. przyczynił się do wypadku w 30%.

Pozwany wniósł o zasądzenie od powodów kosztów postępowania za obie instancje.

VI. Stanowisko Sądu Apelacyjnego

Stan faktyczny sprawy:

Ustalenia poczynione przez Sąd Okręgowy Sąd drugiej instancji przyjął za własne ze zmianami, które zostały omówione poniżej, przy rozważaniach prawnych, dotyczących poszczególnych kwestii spornych.

Sąd Apelacyjny zważył co, następuje:

A. Przyczynienie

Rozstrzygając spór dotyczący przyczynienia należało wziąć pod uwagę następujące kwestie:

1. W sprawie karnej biegły sądowy ds. techniki samochodowej i rekonstrukcji wypadków drogowych mgr inż. Z. L. w opinii z dnia 8.10.2012 r. (k. 84-104) stwierdził, że droga hamowania motocykla wynosiła 27 m. Przy założeniu prawidłowej reakcji kierowcy motocykla na zajeżdżający drogę samochód zderzenia można byłoby uniknąć, gdyby prędkość motocykla nie przekroczył 47 km/h. Zdaniem biegłego prędkość motocykla przy hamowaniu wynosiła 56 km/h, przy prędkości dozwolonej w tym miejscu wynoszącej 50 km/h.

2. W sprawie zawisłej przed Sądem Okręgowym w K., o sygn. akt I C 463/13, biegły sądowy ds. wypadków samochodowych inż. B. C. w opinii z dnia 11 czerwca 2014 r. (k. 197 – 207) stwierdził, że kierowca motocykla jechał bezpośrednio przed wypadkiem z prędkością 58 km/h. Biegły nie wykluczył, że kierowca w chwili podejmowania manewru hamowania mógł jechać z prędkością nieznacznie przekraczającą dozwoloną w tym miejscu (50 km/h). M. B. naruszył zasady ruchu prawostronnego i przepisy dotyczące wyprzedzania, a prędkość z jaką jechał uniemożliwiła uniknięcie kolizji. W oparciu o tę opinię Sąd Okręgowy w K. w wyroku z dnia 25 listopada 2014 r., sygn. akt I C 463/13, uznał, że M. B. przyczynił się do wypadku w 30 %, a Sąd Apelacyjny w K. w wyroku z dnia 28 kwietnia 2015 r., sygn. akt I ACa 209/15 podzielił to stanowisko.

3. W niniejszej sprawie biegły sądowy mgr inż. J. C. (1) w opinii z dnia 30.05.2015 r. (k. 324-347) i 11.06.2015 r. (k. 380-382) stwierdził, że kierujący motocyklem miał prawo wykonać manewr wyprzedzania, a sam manewr był prawidłowo wykonywany. Motocykl poruszał się z prędkością około 55 km/h. Gdyby jechał z dozwoloną szybkością 50 km/h, to do momentu zderzenia mógłby wyhamować do 12 km/h. Rzeczywista prędkość kolizyjna wyniosła 30 km/h. Statystycznie przy prędkościach kolizyjnych 12 km/h nie występują obrażenia śmiertelne, a prawdopodobieństwo ciężkich obrażeń wynosi 20%. Przy prędkościach kolizyjnych wynoszących 30 km/h prawdopodobieństwo doznania śmiertelnych obrażeń wynosi 5 %, a ciężkich 40%.

4. Powodowie zakwestionowali opinię inż. J. C. (1) w części dotyczącej prędkości motocykla, powołując się na ekspertyzę sporządzoną na ich zlecenie przez inż. J. C. (2) z 30.04.2015 r. (k. 390-439). Ekspert ten, zajmujący się badaniem wypadków drogowych, stwierdził, że motocykl poruszał się z prędkością od 40 do 45 km/h, a prędkość kolizyjna wynosiła maksymalnie 15 km/h, a nie można wykluczyć, że była zbliżona do zera.

5. Sąd Okręgowy zlecił opracowanie opinii (...) Instytutowi (...) w W.. W imieniu tego Instytutu opinię z dnia 8.09.2016 r. przedstawili mgr inż. T. P. i mgr inż. F. D. (K. 664-705). Zdaniem tych biegłych prędkość motocykla w chwili wyprzedzania wahała się w granicach 59-72 km/h, a prędkość kolizyjna od 30-40 km/h. Dorobek naukowy obu biegłych został przedstawiony Sądowi w dniu 30.11.2016 r. (k. 767-784).

6. Powodowie zakwestionowali opinię Instytutu zarówno od strony formalnej, kwestionując, że jest to opinia instytutu w rozumieniu art. 290 k.p.c., jak i merytorycznej, powołując się na zarzuty sformułowane przez eksperta inż. J. C. (2) w ekspertyzie z dnia 29.09.2016 r. (k. 744). Ekspert ten wskazał, że Instytut w symulacji biomechanicznej wykorzystał motocykl o innej bryle. Brak w programie PC C. modelu motocykla o budowie konstrukcji motocykla biorącego udział w wypadku wyeliminował możliwość przeprowadzenia poprawnej symulacji biomechanicznej. Ponadto, przy torach ruchu motocykla i samochodu nie ma metody pozwalającej na stwierdzenie, jaki zakres uszkodzeń wynikał z dynamiki ruchu motocykla, a jaki z dynamiki ruchu samochodu. W tej sytuacji, powodowie wnieśli o dopuszczenie dowodu z opinii innego instytutu, który to wniosek Sąd Okręgowy oddalił postanowieniem z dnia 17 lutego 2017 r.

Analizując zebrany materiał dowodowy i twierdzenia powodów oparte na prywatnej ekspertyzie, Sąd Apelacyjny uznał, że bez znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy pozostaje kwestia, czy opinia z dnia 8.09.2016 r. jest opinią instytutu, czy wspólną opinią dwóch biegłych sądowych. Stanowi ona materiał dowodowy, który może zostać wzięty pod uwagę w niniejszej sprawie, ponieważ została opracowana przez ekspertów. Znacznie poważniejsze są zarzuty natury merytorycznej, zgłoszone do tej opinii, a wskazujące na uchybienia metodologiczne zastosowanej przez biegłych symulacji. Kwestie te nie zostały wyjaśnione w toku dalszego postępowania, osłabiając znaczenie opinii z dnia 8.09.2016 r. Sąd Okręgowy słusznie oddalił wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii innego instytutu, ale nie przeprowadził postępowania umożliwiającego oparcie ustaleń na wnioskach zawartych w opinii z dnia 8.09.2016 r. Dlatego też, kluczowym dowodem w sprawie pozostała opinia opracowana przez biegłego inż. J. C. (1). Na podstawie tej opinii należało przyjąć, że M. B. miał prawo wykonać manewr wyprzedzania i uczynił to w sposób prawidłowy. Tym samym w niniejszej sprawie nie można było podzielić stanowiska sądów, zajętego w sprawie I C 463/13, zgodnie z którym M. B. przyczynił się do wypadku aż w 30 %. Nie można jednak było zupełnie wykluczyć przyczynienia się M. B.. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, kierowany przez niego motocykl poruszał się z prędkością 55 km/h, o czym świadczyły również śmiertelne obrażenia doznane przez kierowcę motocykla (prawdopodobieństwo oparte na danych statystycznych, uwzględniających powiązanie prędkości pojazdu rozległością obrażeń). Ponadto, nie można

zapominać, na co trafnie zwrócił uwagę Sąd Okręgowy, że manewr wyprzedzania nie jednego, lecz wielu pojazdów, przy jednoczesnym przewożeniu pasażera, którym było małoletnie dziecko, było manewrem obciążonym znacznym stopniem ryzyka. Mając to na uwadze, Sąd Apelacyjny, w oparciu o art. 362 k.c., uznał, że M. B. przyczynił się do powstania wypadku w 15 %.

B. Zadośćuczynienie

Sąd Apelacyjny uznał, że Sąd pierwszej instancji prawidłowo zastosował art. 446 § 4 k.c. Sąd ten przedstawił okoliczności, którymi kierował się, oceniając rozmiary krzywdy doznanej przez powodów. Zwrócić w tym przypadku należy na ustalenia dotyczące problemów zdrowotnych powodów, także na tle psychicznym. Dyskrecjonalna władza Sądu pierwszej instancji, przyznana przez mu przez wyżej wymieniony przepis, podlega kontroli Sądu odwoławczego w ograniczonym zakresie. W tej sprawie nie można zarzucić Sądowi Okręgowemu arbitralności, nieuwzględnienia wszystkich istotnych okoliczności, zasądzenia zadośćuczynienia w rażąco zaniżonej lub zawyżonej kwocie. Wysokość zadośćuczynienia, zindywidualizowana za względu na wielkość krzywdy doznanej przez poszczególnych członków rodziny, mieści się w granicach wyznaczonych przez art. 446 § 4 k.c. Zadośćuczynienie w kwotach przyjętych przez Sąd pierwszej instancji musiało zostać skorygowane jedynie o inny wskaźnik przyczynienia, co obrazuje tabela nr 6.

Tabela nr 6 – stanowisko Sądu Apelacyjnego w kwestii zadośćuczynienia

| Powód | Całe zadośćuczynienie w zł | Pomniejszenie o 15% przyczynienie | Kwoty przekazane powodom | Kwoty zasądzone w pkt. I. 1 a-d w zł |
|-----------|----------------------------|-----------------------------------|--------------------------|--------------------------------------|
| I. B. (1) | 120 000 | 102 000 | 22 400 | 79 600 |
| E. B. | 100 000 | 85 000 | 14 000 | 71 000 |
| P. B. | 120 000 | 102 000 | 14 000 | 88 000 |
| A. B. | 80 000 | 68 000 | 14 000 | 54 000 |

C. Stosowne odszkodowanie

Sąd Okręgowy dokonał prawidłowej analizy stanu faktycznego, badając, czy na skutek śmierci M. B. nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej jego żony i dzieci. W pełni podzielić należało stanowisko tego Sądu, że utrata męża i ojca spowodowała istotne pogorszenie sytuacji życiowej rodziny. M. B. był osobą w sile wieku, zdrową, wykształconą, otwartą na zdobywanie nowych umiejętności, pracowitą, uczynną, uczestniczącą w wychowaniu dzieci, pomagająca żonie w prowadzeniu działalności gospodarczej. Pogorszenie sytuacji życiowej powodów nastąpiło pomimo, że powódka nadal prowadzi działalność gospodarczą, której dochody stanowią podstawę do utrzymania jej i dzieci. Podkreślenia wymaga, że bardzo dobrze funkcjonująca rodzina B. została poważnie osłabiona na skutek tragicznej śmierci M. B., Powódka utraciła pomoc udzielaną przez męża przy wychowywaniu dzieci, prowadzeniu działalności gospodarczej i uzyskiwaniu dodatkowych dochodów z pracy w kancelarii komorniczej. Małoletnie dzieci straciły nie tylko rodzica, który z pełnym zaangażowaniem wywiązywał się z obowiązków i wychowawczych, lecz również stanowił dla nich nadzieję na realną pomoc podczas procesu wieloletniego kształcenia, uzyskiwania zawodu i dobrych warunków do startu w samodzielne życie, a także pomocy w chorobie. Zasądzone odszkodowania nie są odszkodowaniami pełnymi, lecz stosownymi i dotyczą materialnego aspektu życia poszczególnych członków

rodziny. Ich wysokość została właściwie wyważona przez Sąd Okręgowy. Dlatego też, Sąd Apelacyjny uznał, że ich wysokość powinna zostać jedynie pomniejszona o 15 % przyczynienie. Wielkość poszczególnych odszkodowań została przedstawiona w tabeli nr 7.

Tabela nr 7 – stanowisko Sądu Apelacyjnego w kwestii stosownego odszkodowania

| Powód | Stosowne odszkodowanie | Przyczynienie 15% | Kwoty zasądzone w pkt. I. 2 a-d w zł |
|-----------|------------------------|-------------------|---|
| I. B. (1) | 200 000 | 170 000 | 170 000 |
| E. B. | 70 000 | 59 500 | 59 500 |
| P. B. | 70 000 | 59 500 | 59 500 |
| A. B. | 70 000 | 59 500 | 59 500 |

D. *Renta*

Metodologia obliczenia wysokości renty należnej małoletnim powodom przyjęta przez Sąd Okręgowy nie została dostatecznie wyjaśniona w uzasadnieniu wyroku. Nie zostało również przedstawione uzasadnienie podziału dochodów M. B. na pięć części i przyjęcie, że każde z dzieci ma co do zasady prawo do jednej piątej jego dochodów. Zgodnie zaś z art. 446 § 2 k.c., wysokość renty uzależniona jest od możliwości zarobkowych i majątkowych, jakie posiadał M. B. oraz potrzeb jego małoletnich dzieci. Przepis ten wprost nawiązuje do przesłanki obowiązku alimentacyjnego. Dlatego też, koniecznym było poczynienie ustaleń, czy w świetle przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego hipotetyczne roszczenia alimentacyjne małoletnich powodów w stosunku do M. B. zasługiwałyby na uwzględnienie.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego możliwości zarobkowe M. B. w 2012 r. wyznaczała kwota 3 500 zł netto miesięcznie, na którą złożyły się:

- kwota 1 667,83 zł (netto), stanowiąca wynagrodzenie wypłacane przez komornika,
- kwota 1 820,10 zł (netto, tj. 2 500 zł brutto), stanowiąca wynagrodzenie, które powódka płaciła po śmierci męża osobie zatrudnionej na podstawie umowy zlecenia w aptece.

Sąd pierwszej instancji słusznie przyjął, że wprawdzie M. B. był człowiekiem aktywnym i pracowitym, zaangażowanym w życie rodzinne, to jednak przypisanie mu możliwości pracy na więcej niż dwóch etatach, przy tak dużym udziale w wychowaniu dzieci, nie było realne.

Na potrzeby małoletnich dzieci wpływ miała stopa życiowa, na której żyła rodzina B., wyznaczana przede wszystkim dochodami powódki osiąganymi z prowadzonej przez nią z działalności gospodarczej, które to dochody po śmierci M. B. nie zmniejszyły się. Późniejsze, przejściowe wahania wysokości dochodów były spowodowane innymi czynnikami. W hipotetycznym procesie o alimenty sąd nie mógłby zasądzić od M. B. kwoty przekraczającej połowy jego ówczesnych dochodów (1 750 zł), ponieważ pozostała część wynagrodzenia byłaby potrzebna na pokrycie kosztów jego utrzymania. Uwzględniając wiek poszczególnych dzieci w dacie śmierci ojca (12, 8 i 3 lata), hipotetyczne alimenty powinny kształtować się miesięcznie na poziomie: 650 zł na rzecz E. B., 600 zł na rzecz P. B. i 500 zł na rzecz A. B.. Renty w takiej

wysokości należałyby się małoletnim powodom, gdyby nie konieczność pomniejszenia ich o stopień przyczynienia M. B. i świadczenia wypłacone przez ZUS. Pomniejszenie o 15% przyczynienie spowodowała, że wysokość świadczeń rentowych uległa obniżeniu, odpowiednio do: 552,50 zł, 510 zł i 425 zł. Świadczenia rentowe, wypłacane na rzecz każdego z małoletnich powodów przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K. stopniowo rosły i wynosiły: a) brutto 332,28 zł, netto : 315,12 zł, b) brutto 345,57 zł, netto 325,25 zł, c) brutto 351,10 zł, netto 329,61 zł, d) brutto 363,10 zł, netto 339,56 zł.

Wysokość świadczeń rentowych, podlegających zasądzeniu na rzecz małoletnich powodów została ujęta w tabelach nr 8 i 9. Zgodnie z żądaniami pozwu, świadczenia te zostały podzielone na dwa okresy:

- 1) od września 2012 r. (pierwszy miesiąc, za który należy się renta) do września 2013 r. (złożenie pozwu),
- 2) od października 2013 r.

Tabela nr 8 – stanowisko Sądu Apelacyjnego w sprawie renty na rzecz małoletnich powodów za okres od września 2012 r. do września 2013 r. - pkt. I. 4 a-c wyroku (kwoty w zł)

| Powód | Cała renta | Pomniejszenie o przyczynienie 15% | Świadczenia ZUS netto | Zasądzona renta | Renta za okres od XII.2012 do XII.2013 |
|-------|------------|-----------------------------------|--|----------------------------------|---|
| E. B. | 650 | 552,50 | 315,12 zł, od III. 2013 r. - 325,25 zł | 238 zł, od III. 2013 r. - 228 zł | $238 \times 6 + 228 \times 7 = 3024 \text{ zł}$ |
| P. B. | 600 | 510 | 315,12 zł, od III. 2013 r. - 325,25 zł | 195 zł, od III. 2013 r. - 185 zł | $195 \times 6 + 185 \times 7 = 2471 \text{ zł}$ |
| A. B. | 500 | 425 | 315,12 zł, od III. 2013 r. - 325,25 zł | 110 zł, od III., 2013r. - 100 zł | $110 \times 6 + 100 \times 7 = 1360 \text{ zł}$ |

Tabela nr 9 – stanowisko Sądu Apelacyjnego w sprawie miesięcznej renty na rzecz małoletnich powodów za okres od października 2013 r. – pkt I. 5 wyroku (kwoty w zł)

| Powód | Cała renta | Pomniejszenie o przyczynienie 15% | Świadczenia ZUS | Renta miesięczna do zasądzenia |
|-------|------------|-----------------------------------|---|--|
| E. B. | 650 | 552,50 | Do II.2014 r. - 325,25 zł, do II. 2015 r. - 329,16 zł, od III.2015. - 339,56 zł | X.2013-II.2014: 228 zł III.2014-II.2015: 224 zł |

| | | | | |
|-------|-----|-----|---|---|
| | | | | Od III.2015: 213 zł |
| P. B. | 600 | 510 | Do II.2014 r. - 325,25 zł, do II. 2015 r. - 329,16 zł, od III.2015. - 339,56 zł | X.2013-II.2014:186 zł III.2014-II.2015: 181 zł 171 zł |
| A. B. | 500 | 425 | Do II.2014 r. - 325,25 zł, do II. 2015 r. - 329,16 zł, od III.2015. - 339,56 zł | 100 zł III.2014-II.2015: 96 zł 86 zł |

Nie można było zaakceptować zarzutu pozwanego, że utrata ojca nie spowodowała po stronie jego dzieci powstania uzasadnionych roszczeń, uregulowanych w art. 446 § 2 k.c. Pozwany błędnie oszacował możliwości zarobkowe M. B., ograniczając je do pracy w kancelarii komorniczej oraz pominął okoliczność, że śmierć nastąpiła w okresie jego największej aktywności zawodowej oraz w czasie, gdy jego zaangażowanie rodzicielskie było najbardziej potrzebne.

F. Koszty pogrzebu

Na etapie postępowania apelacyjnego spornym pozostawała jedynie wysokość kosztów pogrzebu w związku ze sporem o przyczynienie się M. B. do spowodowania wypadku. Przyjęcie niższego, 15 % przyczynienia spowodowało podwyższenie kwoty zasądzonej na podstawie art. 446 § 2 k.c. do 23 247,50 zł (tabela nr 10).

Tabela nr 10 – stanowisko Sądu Apelacyjnego w kwestii zwrotu kosztów pogrzebu

| Powódka | Koszty pogrzebu | Zasiłek pogrzebowy | Przyczynienie 15 % | Kwota zasądzona w pkt. I. 3 |
|-----------|-----------------|--------------------|--------------------|-----------------------------|
| I. B. (1) | 31 350 zł | - 4 000 zł | 23 247,50 zł | 23 247,50 zł |

G. Data wymagalności odsetek

Odsetki ustawowe i odsetki za opóźnienie należą się od daty wymagalności roszczeń. Co do zasady, zadośćuczynienie, stosowne odszkodowanie i renta powinny zostać wypłacone przez pozwanego od dnia wezwania do zapłaty. Wezwanie takie zostało skierowane do pozwanego już w piśmie z dnia 18.12.2012 r. (k. 39-43). Pozwany w apelacji prezentuje stanowisko, że odsetki powinny zostać zasądzone od daty wydania wyroku przez Sąd Okręgowy. Konsekwentne zaakceptowanie tego rozumowania prowadziłoby do wniosku, że odsetki powinny być zasądzone od daty prawomocności wyroku, ponieważ odsetki nie powinny być źródłem nieuzasadnionego wzbogacenia. Przypomnieć jednak należy, że zasądzanie odsetek od daty wyroku deklaratoryjnego, zasadzającego świadczenia pieniężne, było związane z okresem dynamicznych stosunków gospodarczych, silną inflacją i szybką zmianą

stosunków społecznych, w tym wzrostem stopy życiowej społeczeństwa. Ustabilizowanie wartości waluty polskiej spowodowało powrót do klasycznych reguł, znajdujących oparcie w prawie cywilnym. Z tych względów nie można było podzielić zarzutu zawartego w apelacji pozwanego i uwzględnić jego postulatu zasądzenia odsetek od daty wydania wyroku przez Sąd pierwszej instancji.

H. **Koszty procesu za pierwszą instancję**

Wartość przedmiotu sporu, stanowiąca podstawę do obliczania kosztów postępowania w pierwszej instancji, zmieniała się w toku procesu. Wyniosła ona ostatecznie 1 701 679 zł. Złożyły się na nią następujące sumy:

- 1) zadośćuczynienie: $277\ 600$ (powódka) + $(286\ 000 \times 3$ małol. powodów) = $1\ 135\ 600$ zł,
- 2) stosowne odszkod.: $200\ 000$ (powódka) + $(70\ 000 \times 3$ małol. powodów) = $410\ 000$ zł,
- 3) koszty pogrzebu: $52\ 598 - 15\ 385$ (ograniczone roszczenie) = $37\ 213$ zł,
- 4) renty skapitalizowane: $18\ 692,31$ (powódka + $(14\ 372,67 \times 3$ małoletnich powodów) = $61\ 810,32$ zł,
- 5) renty miesięczne od 1.10.2013 r.: $\{1\ 437,87$ zł (powódka) + $(1\ 105,59 \times 3$ małoletnich powodów) $\} \times 12$ miesięcy = $4\ 754,64 \times 12$ miesięcy = $57\ 055,68$ zł.

Wartość roszczeń uwzględnionych wyniosła 590 595 zł, a złożyły się na nią:

- 1) zadośćuczynienie $79\ 600 + 71\ 000 + 88\ 000 + 54\ 000 = 229\ 600$ zł,
- 2) stosowne odszkodowanie: $170\ 000$ (powódka) + $(59\ 500 \times 3$ powodów) = $348\ 500$ zł,
- 3) renty skapitalizowane dla mał. powodów: $3\ 024 + 2\ 471 + 1\ 360 = 6\ 855$ zł,
- 4) renty miesięczne dla małol. powodów: $(213 + 171 + 86) \times 12$ miesięcy = $5\ 640$ zł.

Pozwanego należało obciążyć kosztami sądowymi w zakresie, w jakim przegrał proces. Opłata sądowa od pozwu przy wartości 1 701 679 zł wynosi – 85 084 zł. Pozwany przegrał w 35 %. Powinien zatem uiścić na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Kielcach kwotę 29 780 zł. Koszty opinii biegłych sądowych w sprawie wyniosły 13 591,80 zł. Pozwany powinien ponieść te koszty w 35 %, tj. w kwocie 4 757,13 zł. Ponieważ pozwany uiścił w toku procesu zaliczki w kwocie 3 200 zł, należało obciążyć go obowiązkiem zapłacenia dodatkowo kwoty 1 557,13 zł.

Z tych względów w pkt I. 7 wyroku nakazano pobrać od pozwanego kwotę 29 935,13 zł (29 780 zł + 1 557,13 zł).

Powodowie wygrali proces jedynie w 35 %. Jednakże charakter sprawy i ocenny charakter zgłoszonych roszczeń wskazywał na celowość odstąpienia od obciążenia ich obowiązkiem zwrotu pozwanemu części kosztów procesu (pkt I.8 wyroku).

Zawarte w punktach I-III wyroku orzeczenie Sądu Apelacyjnego zostało wydane na podstawie art. 386 § 1 i art. 385 k.p.c. W celu zachowania czytelności zaskarżonego wyroku po zmianach wprowadzonych przez Sąd Apelacyjny, Sąd ten w punkcie I wyroku z dnia 28 grudnia 2017 r., sygn. akt I ACa 1032/17, nadał nową redakcję zmienionemu wyrokowi Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 3 marca 2017 r., sygn. akt I C 2707/13.

Koszty postępowania apelacyjnego zostały wzajemnie zniesione na podstawie art. 100 k.p.c., z uwagi na częściowe tylko uwzględnienie zarzutów apelacji wniesionych przez obie strony.

SSA Rafał Dzyr SSA Barbara Baran SSA Robert Jurga